

Bwyd lleol, iach a chynaliadwy

Y mater

Mae camau arloesol wedi'u cymryd yng Nghymru i wella llesiant cymdeithasol, diwylliannol, economaidd ac amgylcheddol y genedl drwy fwyd. Fodd bynnag, mae ansicrwydd bwyd cynyddol a dietau afiach yn parhau i roi baich anghynaliadwy ac annerbyniol ar iechyd y cyhoedd a'r economi¹. Mae angen gweledigaeth, arweiniad a brys i lunio system fwyd a ffermio sy'n darparu bwyd da i bawb.

Rhaid i bolisi bwyd lleol hefyd beidio â cholli golwg ar gynaliadwyedd amgylcheddol. Nid yw tarddiad lleol ar ei ben ei hun yn gwarantu llai o effaith amgylcheddol. Mae ymagweddau a arweinir gan gymunedau, gan gynnwys garddwriaeth organig a systemau bwyd eraill ar raddfa fach neu ymylol ar hyn o bryd, yn cynnig dewisiadau cynaliadwy, ond mae angen buddsoddiad cyhoeddus arnynt i ehangu a sbarduno newid ystyrion ar draws system fwyd Cymru.

Paratôdd y Strategaeth Fwyd Cymunedol, a gyflwynwyd tuag at ddiwedd y Chwched Senedd, y ffordd ar gyfer mwy o fwyd lleol ac iach, gyda ffocws ar gynhyrchu garddwriaethol. Mae'r Strategaeth Fwyd Cenedlaethol arfaethedig yn cynnig cyfle i'w groesawu i dargedu a chymhell cynnydd mewn bwyd o darddiad Cymreig sy'n cael ei gaffael yn gyhoeddus, gan gynnwys llysiau.

Pam mae'n bwysig i Gymru

Mae cadwyni cyflenwi hir a chymhleth a logisteg 'union mewn pryd' yn gwneud ein system fwyd yn fregus ac yn agored i darfu gan ansefydlogrwydd daear wleidyddol a thywydd eithafol. Mae dietau gwael yn gyrru gordewdra ac afiechydon cysylltiedig, mae tlodi bwyd yn cynyddu, ac mae arferion ffermio anghynaliadwy yn cyfrannu at golli natur a llygredd.

Gall cryfhau'r cyflenwad o fwyd lleol helpu i fynd i'r afael â'r pwysau hyn drwy leihau ein dibyniaeth ar systemau bwyd diwydiannol, echdynol. Gall cadwyni cyflenwi byrrach olygu bwyd ffresach gyda llai o filltiroedd bwyd. Ac – gyda'r safonau prynu cywir – gall olygu bwyd a gynhyrchir mewn ffyrdd sy'n gweithio gyda natur yn hytrach nag yn ei herbyn. I gymunedau Cymru yn benodol, gall tyfu a chyrchu mwy o fwyd yn lleol ehangu mynediad at fwyd da, torri tlodi bwyd, gwella iechyd y cyhoedd, a chefnogi twf economaidd gwyrddach.

Ni fydd bwyd lleol yn disodli cadwyni cyflenwi byd-eang, ond gall wneud ein system fwyd cyffredinol yn fwy gwydn, cynaliadwy a theg. Mae tystiolaeth arolwg yn dangos bod dinasyddion Cymru am weld gweithredu ar frys i wella diogeled bwyd, hyrwyddo dietau iachach, a chysoni polisi bwyd â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol²

Cyd-fynd â chyd-destun polisi Cymru

Mae mynediad at fwyd lleol, iach a chynaliadwy yn cyflawni nodau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 ar draws diet, yr amgylchedd, economïau lleol, a diwylliant, gan adeiladu systemau bwyd a chadwyni cyflenwi lleol gwydn a mynd i'r afael ag afiechyd sy'n gysylltiedig â diet a thlodi bwyd. Mae'r Ddeddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus 2023 yn cefnogi'r fframwaith hwn drwy wreiddio gwerth cymdeithasol mewn penderfyniadau gwariant cyhoeddus, gan greu gofyniad i gyrff cyhoeddus flaenoriaethu bwyd lleol, cynaliadwy. Ochr yn ochr â'r Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, sy'n gosod dyletswyddau bioamrywiaeth a hinsawdd, a'r Ddeddf Amaethyddiaeth (Cymru) 2023, sy'n cefnogi rheolaeth gynaliadwy ar dir a chynhyrchu bwyd. Mae'r Deddfau hyn yn darparu fframwaith deddfwriaethol y gellir cyflawni bwyd lleol, iach a chynaliadwy drwyddo.

Tystiolaeth/cyfeiriadau

1. [Future Generations Report 2025](#)
2. [The Food Conversation, Wales \(FFCC\)](#)

Cysylltu/gwybodaeth ychwanegol

Andrew Tuddenham, Pennaeth Polisi Cymru atuddenham@soilassociation.org
Amy Cartwright, Cynorthwy-ydd Polisi Cymru acartwright@soilassociation.org

www.soilassociation.org/what-we-do/soil-association-cymru

Ein safbwynt

Credwn y dylai bwyd iach a chynaliadwy fod yn nodwedd ddiffiniol o bob cymuned. Rydym am weld mwy o fwyd yn cael ei gynhyrchu mewn ffyrdd sy'n gweithio gyda natur, wedi'i gyrchu'n lleol, ac yn cael ei rannu'n eang a bod yn hygyrch i bawb, lle bynnag maent yn byw. Gall systemau ffermio amrywiol, lleol, sy'n gyfeillgar i natur, fel ffermio organig, fod yn llai agored i sioc hinsawdd a tharfu ar y gadwyn gyflenwi, ac maent yn rhan allweddol o ddiogeled bwyd y dyfodol. Rhaid i'r atebion weithio ar bob lefel o'r system fwyd: cefnogi ffermio sy'n gyfeillgar i natur sy'n cynhyrchu bwyd maethlon wrth adfer natur; integreiddio gydag ysgolion, arlwywyr, ysbytai, ac awdurdodau lleol i wneud bwyd ffres, wedi'i gyrchu'n lleol, yn norm mewn bywyd cyhoeddus; a meithrin partneriaethau lleol sy'n cysylltu llunwyr polisi, busnesau, a chymunedau o amgylch gweledigaeth a rennir o fwyd da i bawb.

Sut rydym yn mynd i'r afael â hyn

- **Sustainable Food Places**, rhwydwaith Daneg a gydsefydlwyd gan y Soil Association ac a ddarperir yng Nghymru gan **Synnwyr Bwyd Cymru**, gan roi cymunedau wrth galon penderfyniadau bwyd lleol a gweithio gyda chynghorau lleol ac arweinwyr bwyd ar draws y gadwyn gyflenwi.
- Rydym yn helpu peilot Welsh Veg in Schools i olrhain ei effaith amgylcheddol gan ddefnyddio **Cool Food Pro**, ein hofferyn data am ddim sy'n helpu arlwywyr i leihau effaith amgylcheddol eu bwydlenni. Mae pob punt o arian cyhoeddus a fuddsoddir mewn bwyd sy'n gyfeillgar i'r hinsawdd a natur yn dwyn £8.78 o fanteision cymdeithasol, iechyd, economaidd ac amgylcheddol³
- Rydym yn gweithio o fewn Food Policy Alliance Cymru (FPAC), clymblaid o sefydliadau a rhandaliad sy'n adeiladu ac yn hyrwyddo gweledigaeth ar y cyd ar gyfer system fwyd Cymru.
- Rydym yn aelodau o Wales Horticulture Alliance Group, sy'n gweithio i hybu cynhyrchu garddwriaethol fel rhan o'r newid tuag at economi carbon isel.
- Mae ein Pennaeth Polisi Cymru, Andrew Tuddenham, wedi bod yn aelod o grwpiau Gweinidogol y SFS a sefydlwyd yn 2024, gan gynrychioli Cyswllt Amgylchedd Cymru hefyd ar y Bwrdd Crwn Gweinidogol (2024-26) a'r Panel Adolygu Tystiolaeth Dal Carbon (2024-25).

Yr hyn rydym eisiau i lunwyr polisïau yng Nghymru ei wneud:

- Targedu a chymell cynnydd mewn cynhyrchu garddwriaethol ac organig fel rhan o Strategaeth Fwyd Cenedlaethol, gyda chamau i fuddsoddi mewn cadwyni cyflenwi lleol a chaffael cyhoeddus
- Integreiddio bwyd lleol, iach a chynaliadwy i Bolisi Cynllunio Cymru, gan gynnwys ffocws ar arddwriaeth fel defnydd tir
- Ehangu cynlluniau llwyddiannus sy'n cefnogi caffael cyhoeddus ac yn integreiddio prynwyr sector cyhoeddus i gadwyni cyflenwi lleol, gan ddechrau gyda pheilot Welsh Veg in Schools
- Cyflwyno cymorth Haen Ddewisol a chyfraddau taliad teg ar gyfer garddwriaeth ar raddfa fach o fewn y Cynllun Ffermio Cynaliadwy
- Adolygu'r cynnig seilwaith prosesu bwyd ledled Cymru, nodi bylchau a llunio cynllun i'w llenwi er mwyn cryfhau cadwyni cyflenwi lleol a chadw GYG
- Gwreiddio safonau a mesurau cynaliadwyedd clir mewn caffael cyhoeddus er mwyn sicrhau bod unrhyw enillion amgylcheddol yn real ac yn fesuradwy, nid yn rhai a dybir.

Tystiolaeth/cyfeiriadau

3. [Sustain: Bridging the Gap \(report\)](#)

- The Whole Truth - Positioning whole foods at the centre of Welsh Government food strategy (ar gais)

Cysylltu/gwybodaeth ychwanegol

Andrew Tuddenham, Pennaeth Polisi Cymru atuddenham@soilassociation.org

Amy Cartwright, Cynorthwy-ydd Polisi Cymru acartwright@soilassociation.org

www.soilassociation.org/what-we-do/soil-association-cymru

